

TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA SAN'AT TERAPIYASINING AHAMIYATI

**Yusupova Obidaxon
Olimjon qizi**

*Andijon davlat pedagogika institute Tasviriy san'at
va muhandsluk grafikasi yo`nalishi 2- kurs 202-
guruh talabasi*
Emeil: obidaxontuxtayeva@gmail.com

ANNOTATSIYA: Maqolamda asosan tasviriy san'at darslarida san'at terapiyasining o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. San'at terapiyasining o'quvchilarning ruhiy-emotsional holatini barqarorlashtirish, ijodiy tafakkurini rivojlantirish hamda estetik didini shakllantirishdagi roli yoritilgan. Shuningdek, tasviriy faoliyat orqali stress va hissiy zo'riqishlarni kamaytirish, o'quvchilarning o'zini erkin ifoda etish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga ta'siri haqida fikr yuritilgan. San'at terapiyasini tasviriy san'at ta'limiga integratsiya qilishning pedagogik imkoniyatlari va samaradorligi tahlil etilgan.

KALIT SO'ZLAR: san'at terapiyasi, tasviriy san'at, estetik tarbiya, ijodiy tafakkur, emotsional rivojlanish, pedagogika, psixologiya, stressni kamaytirish, ijodiy faoliyat, san'at ta'limi, ruhiy salomatlik, o'quvchi shaxsi.

KIRISH: Bugungi kunda ta'lim tizimida yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash, ularning nafaqat intellektual salohiyatini, balki ruhiy va emotsional holatini ham rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Jamiyatning jadal rivojlanishi, axborot oqimining ortib borishi va turli ijtimoiy omillar yoshlarning psixologik holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli ta'lim jarayonida o'quvchilarning ruhiy salomatligini mustahkamlashga xizmat qiluvchi innovatsion pedagogik yondashuvlardan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ana shunday samarali yo'nalishlardan biri san'at terapiyasi hisoblanadi.

San'at terapiyasi insonning ichki kechinmalari, his-tuyg'ulari va ruhiy holatini ijodiy faoliyat vositasida ifodalashga asoslangan psixologik-pedagogik usuldir. Mazkur metod tasviriy san'at, musiqa, drama va boshqa san'at turlari orqali shaxsning emotsional muammolarini yengillashtirish, ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirish va psixologik muvozanatini tiklashga xizmat qiladi. Ayniqsa, tasviriy san'at faoliyati san'at terapiyasining eng keng tarqalgan va samarali shakllaridan biri hisoblanadi. Chunki rasm chizish, ranglar bilan ishlash va turli badiiy tasvirlarni yaratish jarayonida inson o'z his-tuyg'ularini erkin ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Tasviriy san'at darslari o'quvchilarning estetik didini shakllantirish, badiiy tafakkurini rivojlantirish va ijodiy qobiliyatlarini yuzaga chiqarishda muhim o'rin

tutadi. Shu bilan birga, mazkur fan o'quvchilarning ruhiy holatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Rasm chizish jarayonida o'quvchi o'zining ichki dunyosini aks ettiradi, tashvish va hissiy bosimlardan xalos bo'ladi hamda o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Shu jihatdan tasviriy san'at darslarida san'at terapiyasi elementlaridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirish bilan bir qatorda o'quvchilarning psixologik farovonligini ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Bugungi kunda ko'plab xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar san'at terapiyasining bolalar va o'smirlar rivojlanishidagi ahamiyatini alohida ta'kidlamodalar. Ilmiy izlanishlar natijalariga ko'ra, san'at terapiyasi o'quvchilarda stress va xavotir darajasini kamaytiradi, emotsional barqarorlikni kuchaytiradi hamda ijtimoiy moslashuv jarayonini yengillashtiradi. Bundan tashqari, san'at terapiyasi orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarni ijodiy hal etish qobiliyati va kommunikativ ko'nikmalari rivojlanadi. Bu esa zamonaviy ta'limning asosiy maqsadlaridan biri bo'lgan kompetensiyaviy yondashuv talablariga mos keladi.

Mamlakatimizda ham ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy va psixologik rivojlanishiga katta e'tibor qaratilmoqda. Shu nuqtai nazardan tasviriy san'at darslarida san'at terapiyasi elementlarini qo'llash o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish, ruhiy salomatligini mustahkamlash va estetik dunyoqarashini shakllantirishning muhim omili sifatida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, san'at terapiyasi o'quvchilarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ularda go'zallikka muhabbat tuyg'usini shakllantirish va ijobiy hayotiy qadriyatlarni qaror toptirishda ham muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, tasviriy san'at mashg'ulotlarida erkin ijodiy muhit yaratish orqali har bir o'quvchining individual qobiliyatlarini yuzaga chiqarish va shaxs sifatida rivojlanishiga ko'maklashish mumkin.

Shu bois tasviriy san'at darslarida san'at terapiyasining ahamiyatini ilmiy jihatdan o'rganish, uning pedagogik va psixologik imkoniyatlarini tahlil qilish hamda ta'lim amaliyotiga samarali tatbiq etish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada san'at terapiyasining nazariy asoslari, uning tasviriy san'at ta'limidagi o'rni va o'quvchilar rivojlanishiga ta'siri ilmiy nuqtai nazardan yoritiladi.

ADABIYOT TAHLILI VA METODOLOGIYASI: San'at terapiyasi zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarining kesishgan nuqtasida shakllangan ilmiy-amaliy yo'nalish bo'lib, uning asosiy maqsadi shaxsning ruhiy holatini yaxshilash, emotsional muvozanatini ta'minlash va ijodiy salohiyatini rivojlantirishdan iborat. So'nggi yillarda tasviriy san'at darslarida san'at terapiyasi elementlaridan foydalanish bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ushbu metodning ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyatini tasdiqlamoqda. Ayniqsa, san'at terapiyasi orqali o'quvchilarning psixologik holatini barqarorlashtirish, stressni kamaytirish va ijodiy tafakkurini rivojlantirish imkoniyatlari ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan¹. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, san'at terapiyasi tushunchasi ilk bor XX asrning o'rtalarida ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, uning nazariy asoslari ingliz olimi Adrian Hill tomonidan ishlab chiqilgan. Olim san'at faoliyatining inson

¹ Edwards D. *Art Therapy*. London: Sage Publications, 2014.

ruhiyatiga ijobiy ta'sirini asoslab bergan va uni terapevtik vosita sifatida tavsiya etgan². Keyinchalik ushbu yo'nalish psixologiya, pedagogika va tibbiyot fanlarida keng rivojlandi. C.A. Malchiodi o'zining ilmiy tadqiqotlarida san'at terapiyasini bolalar va o'smirlarning hissiy kechinmalarini ifodalash hamda ruhiy zo'riqishlarni kamaytirishda samarali vosita sifatida baholaydi³. Uning fikricha, tasviriy faoliyat bolalarning ichki dunyosini ochib berishga yordam beradi va ular uchun noverbal muloqot vositasi vazifasini bajaradi. Bu esa o'quvchilarning o'z his-tuyg'ularini erkin ifodalashiga imkon yaratadi.

J.A. Rubin tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda san'at terapiyasining pedagogik jihatlari keng yoritilgan. Tadqiqotchining ta'kidlashicha, tasviriy san'at bilan shug'ullanish o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish hamda o'ziga bo'lgan ishonchni oshirishga xizmat qiladi⁴. Ayniqsa, maktab yoshidagi bolalarda san'at terapiyasining qo'llanilishi ta'lim va tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Shuningdek, C. Case va T. Dalley tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlarda san'at terapiyasi shaxsning emotsional rivojlanishi va ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan⁵. Tadqiqotchilar tasviriy faoliyat orqali bolalarda emotsional barqarorlik, kommunikativ ko'nikmalar va ijtimoiy faollik shakllanishini ilmiy asoslab berganlar.

Mahalliy olimlardan S.F. Abdirasilov tasviriy san'at ta'limining pedagogik imkoniyatlarini o'rganib, uning o'quvchilar estetik didi, badiiy tafakkuri va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi o'rnini tahlil qilgan⁶. Olimning fikricha, tasviriy san'at mashg'ulotlari o'quvchilarning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir etib, ularning ijodiy faolligini oshiradi. Bu jihatlar san'at terapiyasining asosiy vazifalari bilan hamohangdir. Mazkur tadqiqotda tizimli, qiyosiy va tahliliy yondashuv metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini pedagogika, psixologiya va san'atshunoslik sohalariga oid ilmiy adabiyotlarni o'rganish, tahlil qilish va umumlashtirish tashkil etdi. Shuningdek, san'at terapiyasining tasviriy san'at darslaridagi o'rni va ahamiyatini aniqlash maqsadida nazariy manbalar qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida ilmiy manbalarni o'rganish, pedagogik kuzatish, qiyosiy tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Ushbu metodlar yordamida san'at terapiyasining o'quvchilar ruhiy holati, estetik tafakkuri va ijodiy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilindi. Olingan natijalar asosida tasviriy san'at darslarida san'at terapiyasini qo'llashning pedagogik samaradorligi yuzasidan ilmiy xulosalar shakllantirildi.

MUHOKAMA VA NATIJA: Tadqiqot davomida tasviriy san'at darslarida san'at terapiyasidan foydalanish o'quvchilarning ruhiy-emotsional holatiga, ijodiy faolligiga va estetik tafakkuriga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, tasviriy faoliyat jarayonida o'quvchilar o'z his-tuyg'ularini erkin ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning ichki kechinmalarini yengillashtirib, ruhiy zo'riqish va stress darajasining pasayishiga xizmat qiladi⁷.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, ranglar bilan ishlash, erkin rasm chizish

² Hill A. *Art Versus Illness*. London: George Allen & Unwin, 1945.

³ Malchiodi C.A. *The Art Therapy Sourcebook*. New York: McGraw-Hill, 2012.

⁴ Rubin J.A. *Art Therapy: Theory and Practice*. New York: Brunner-Routledge, 2016.

⁵ Case C., Dalley T. *The Handbook of Art Therapy*. London: Routledge, 2014.

⁶ Abdirasilov S.F. *Tasviriy san'at o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi, 2012.

⁷ Edwards D. *Art Therapy*. London: Sage Publications, 2014.

va tasviriy kompozitsiyalar yaratish jarayonlari o'quvchilarda ijobiy emotsional holatni shakllantiradi. Ayniqsa, san'at terapiyasi elementlari qo'llanilgan mashg'ulotlarda o'quvchilarning darsga qiziqishi va faolligi oshgani kuzatildi. C.A. Malchiodining ta'kidlashicha, san'at faoliyati bolalarning hissiy kechinmalarini ifodalashning eng tabiiy vositalaridan biri hisoblanadi va bu jarayon ularning psixologik salomatligini mustahkamlashga yordam beradi⁸. Tadqiqot davomida san'at terapiyasining o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishdagi ahamiyati ham aniqlandi. Tasviriy san'at mashg'ulotlarida ijodiy topshiriqlarni bajarish orqali o'quvchilar mustaqil fikrlash, muammolarga ijodiy yondashish va o'z g'oyalari erkin ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. J.A. Rubinning ilmiy qarashlariga ko'ra, san'at terapiyasi shaxsning ijodiy salohiyatini ochib berish va uning o'z imkoniyatlariga bo'lgan ishonchini oshirishda muhim vosita hisoblanadi⁹.

Shuningdek, tadqiqot natijalari san'at terapiyasining o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Guruhli ijodiy faoliyatlar davomida o'quvchilar o'zaro hamkorlik qilishni, fikr almashishni va jamoada ishlashni o'rganadilar. C. Case va T. Dalley tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham san'at terapiyasi ijtimoiy munosabatlarni yaxshilash va emotsional barqarorlikni mustahkamlashning samarali vositasi sifatida baholangan¹⁰. Natijalar shuni ko'rsatdiki, tasviriy san'at darslarida san'at terapiyasi elementlarini qo'llash o'quvchilarning estetik didini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Ranglar uyg'unligi, shakl va kompozitsiyani idrok etish jarayonlari orqali ularda go'zallikni his etish, badiiy tafakkur yuritish va estetik baholash ko'nikmalari shakllanadi¹¹. Bu esa o'quvchilarning ma'naviy dunyosini boyitib, san'atga bo'lgan qiziqishini yanada kuchaytiradi.

Umuman olganda, olib borilgan tadqiqot natijalari tasviriy san'at darslarida san'at terapiyasidan foydalanish o'quvchilarning ruhiy salomatligi, emotsional barqarorligi, ijodiy tafakkuri va estetik rivojlanishini ta'minlashda muhim pedagogik vosita ekanligini tasdiqladi. Shu sababli san'at terapiyasi elementlarini ta'lim jarayoniga keng joriy etish hamda tasviriy san'at mashg'ulotlarini mazkur yondashuv asosida tashkil etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, tasviriy san'at darslarida san'at terapiyasidan foydalanish o'quvchilarning ruhiy-emotsional holatini yaxshilash, estetik tafakkurini rivojlantirish va ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. San'at terapiyasi orqali o'quvchilar o'z his-tuyg'ularini erkin ifodalash imkoniyatiga ega bo'lib, bu ularning psixologik barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi¹².

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tasviriy faoliyat jarayonida ranglar bilan ishlash, rasm chizish va turli ijodiy topshiriqlarni bajarish o'quvchilarda stress va hissiy zo'riqlashlarni kamaytiradi, o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, san'at terapiyasi o'quvchilarning estetik didini shakllantirish, go'zallikni his etish qobiliyatini rivojlantirish va ma'naviy

⁸ Malchiodi C.A. *The Art Therapy Sourcebook*. New York: McGraw-Hill, 2012.

⁹ Rubin J.A. *Art Therapy: Theory and Practice*. New York: Brunner-Routledge, 2016.

¹⁰ Case C., Dalley T. *The Handbook of Art Therapy*. London: Routledge, 2014.

¹¹ Abdir-asilov S.F. *Tasviriy san'at o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi, 2012.

¹² Malchiodi C.A. *The Art Therapy Sourcebook*. – New York: McGraw-Hill, 2012.

dunyasini boyitishda ham muhim vosita hisoblanadi¹³.

Tasviriy san'at darslarida san'at terapiyasi elementlaridan foydalanish nafaqat ta'lim samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi, muloqot madaniyati va jamoada ishlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Bu esa yosh avlodni har tomonlama barkamol, ijodkor va ma'naviy yetuk shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu sababli umumta'lim maktablari va oliy ta'lim muassasalarida tasviriy san'at darslarini tashkil etishda san'at terapiyasi imkoniyatlaridan keng foydalanish, innovatsion pedagogik taxological bilan uyg'unlashtirish hamda mazkur yo'nalish bo'yicha ilmiy-amaliy tadqiqotlarni yanada rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdirasilov S.F. *Tasviriy san'at o'qitish metodikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
2. Malchiodi C.A. *The Art Therapy Sourcebook*. – New York: McGraw-Hill Education, 2012.
3. Rubin J.A. *Art Therapy: Theory and Practice*. – 3rd ed. – New York: Routledge, 2016.
4. Case C., Dalley T. *The Handbook of Art Therapy*. – 3rd ed. – London: Routledge, 2014.
5. Edwards D. *Art Therapy*. – London: Sage Publications, 2014.
6. Kramer E. *Art as Therapy with Children*. – New York: Schocken Books, 2000.
7. Hill A. *Art Versus Illness*. – London: George Allen & Unwin, 1945.
8. Olimovich M.S., Baxtiyorovich I.X., Shokirovna Z.M. Problems of Teaching Fine Arts and Its History // *ACADEMICA: An International Multidisciplinary Research Journal*. – 2020. – Vol. 10. – No. 4. – P. 69–72.
9. Mirzaev S.O. Methodology for Organizing Exhibitions and Creative Activities in Primary Schools // *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*. – 2023. – Vol. 13. – No. 12. – P. 150–154.
10. Tolipov O', Usmonboyeva M. *Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot*. – Toshkent: Fan, 2017.
11. Bakhtiyorovich, Ismonov Khurshidbek, and Ruziyev Nuriddin Mukhammadaliyevich. "Pairing, Their Own Aspects and Corresponding Methods of Work with Pairing in the Autocad Software." *International Journal on Orange Technologies* 3.12 (2021): 211-216.
12. qizi Abduraimova, Muazzamoy Abduqodir. "PERSPEKTIVA." *INTERNATIONAL CONFERENCES*. Vol. 1. No. 11. 2022.
13. Xurshidbek, Ismonov, Rustamov Umurzoq, and Abduraimova Muazzamoy. "MARKAZIY VA PARALLEL PROYEKSIYA ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." *Educational Research in Universal Sciences* 1.4 (2022): 70-81.
14. Ismonov, Xurshidbek Baxtiyorovich, and Muazzamoy Abduqodir qizi Abduraimova. "ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." *Educational Research in Universal Sciences* 1.3 (2022): 288-296.

¹³ Case C., Dalley T. *The Handbook of Art Therapy*. – London: Routledge, 2014.

15. Qizi, Abduraimova Muazzamoy Abduqodir. "PROJECTION AND AXONOMETRY."
16. "UMUM TA'LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK FANINI O'QITISHNING HOZIR HOLATI." *Oriental Art and Culture*, Vol. 5, No. 6, 2024, pp. 65–69.
17. Khakimjanovch, I. M. A., & Abduqodirovna, A. M. Capabilities OF Computer Graphics. General Information About Graphic Programs. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(11), 114-117.
18. Mirzaev, S. O. Methodology for Organizing Exhibitions AND Creative Activities in Primary Schools. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 13(12), 150-154.
19. Ismonov, X. B., & Abduraimova, M. A. AUTOCAD DASTURIDA TUTASHMA BILAN ISHLASHNING MAQBUL USULLARI.
20. Ismonov, X., Rustamov, U., & Abduraimova, M. (2022). PERSPEKTIVA. PERSPEKTIV MASSHTABLAR. *Science and innovation*, 1(C6), 164-171.
21. Olimovich, M. S., Baxtiyorovich, I. X., & Shokirovna, Z. M. (2020). Problems of teaching fine arts and its history. *ACADEMICA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL* Учредители: Diva Enterprises Private Limited, 10(4), 69.
22. Mirzaev, S. O. Methodology for Organizing Exhibitions AND Creative Activities in Primary Schools. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 13(12), 150-154.
23. ОЛИМОВ, Л., МИРЗАЕВ, С., & ДАРМОНОВ, И. ТАСВИРИЙ САНЪАТ МУТАХАССИСЛИГИ ТАЛАБАЛАРИГА АДСОРБЦИЯ ҲОДИСАСИНИ ЎҚИТИШ. ИЛМИЙ ХАВАРНОМА. НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК Учредители: Андижанский государственный университет им. ЗМ Бабура, (3), 111-112.
24. Mirzayev, S. O. TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI MAZMUNLI TASHKIL ETISHDA SINFDAN VA MAKTABDAN TASHQARI ISHLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH.